

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Ondřej Coufal

**Přínos teorie konsociační demokracie pro
Libanon**

Bakalářská práce

Praha 2014

Autor práce: **Ondřej Coufal**

Vedoucí práce: **prof. PhDr. Blanka Říhová, CSc.**

Rok obhajoby: **2014**

Bibliografický záznam

COUFAL, Ondřej. *Přínos teorie konsociační demokracie pro Libanon*. Praha, 2014. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Blanka Říchová, CSc.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá přínosem teorie konsociační demokracie pro Libanon v letech 1943 až 1975 a při následné rekonstrukci státu po občanské válce v roce 1989.

Libanon se v roce 1943 poprvé stal nezávislým státem a jeho politický systém obsahoval prvky teorie konsociační demokracie nizozemského politologa Arenda Lijpharta. Ty byly přítomny, aby udržely systém stabilní i přes širokou náboženskou fragmentaci, která byla v Libanonu přítomna. Možnost účastnit se politického rozhodování dostaly všechny relevantní skupiny. Institucionální uspořádání tedy odpovídalo základním podmínkám konsociační demokracie, ale společnost byla rozdělena ideologicky a sociálně. Mezi muslimy se objevoval arabský nacionalismus, zatímco křesťané prosazovali spíše libanonský nacionalismus. Problémy přinášela i špatná socioekonomická situace, která znevýhodňovala spíše muslimy. Již takto složitou situaci stupňoval dlouhodobý arabsko-izraelský konflikt a s ním společná palestinská migrace na území Libanonu.

Cílem této práce je zjistit, jak se elity s touto složitou situací v letech 1943 až 1975 vypořádaly, zhodnotit přítomnost prvků konsociační demokracie a jejich přínos.

Abstract

This bachelor thesis deals with contribution of Consociational theory for Lebanon in 1943 till 1975 and during a follow-up state's reconstruction in 1989 after a civil war.

In 1943 Lebanon becomes an independent state for the first time and its political system contained Consociational principles described by Netherland's political scientist Arend Lijphart. Those were present in order to keep the system stable despite wide

religious fragmentation which was the Lebanon's case. The possibility of taking part in political decision making had all of the relevant groups. Institutional organization matched the basic Consociational conditions but the society was divided ideologically and socially. Arab nationals appeared among the Muslims whilst the Christians rather advanced the Lebanese nationalism. Problems were also brought together with a bad socioeconomic situation which was mostly a disadvantage for Muslims. Already a situation this difficult was intensified by a long-termed Arab-Israeli conflict and the Palestinian migration in Lebanon going along with it.

The aim of this thesis is to find out how the elites dealt with such a difficult situation in 1943 till 1975 then to evaluate the presence of Consociational principles and their contribution.

Klíčová slova

Libanon, konsociační demokracie, fragmentace, muslimové, křesťané, přínos, Arend Lijphart

Keywords

Lebanon, consociational democracy, fragmentation, Muslims, Christians, contribution, Arend Lijphart

Rozsah práce: 73 554

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 29.12.2013

Ondřej Coufal

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí této práce paní profesorce Blance Říchové za trpělivost a cenné rady. A dále mé poděkování patří rodině a Veronice Bejšovcové za podporu.

Institut politologických studií

Projekt bakalářské práce

1. Vymezení tématu

Po Francouzské nadvládě získává Libanon v roce 1943 nezávislost. Jelikož je Libanon ukázkovým příkladem etnicky různorodého státu, začíná státní správa fungovat na principu teorie konsociační demokracie. Mezi základní podmínky této teorie patří kartel elit, vzájemné veto, autonomie komunit a poměrné zastoupení. Všechny tyto podmínky byly v Libanonu splněny.

Poměrnost byla zaručena proporcionálním rozložením v parlamentu a rozdělením státních funkcí – prezidentskou funkci zastává minoritický křesťan, premiérem se stává sunnitský muslim a předsedou parlamentu šíitský muslim. Což odpovídá spolupráci etnik na úrovni elit, která je nezpochybnitelnou součástí fungování této teorie.

I přes vhodné podmínky pro fungování konsociační demokracie v Libanonu se postupem času začaly objevovat problémy. Například větší emigrace křesťanů v kombinaci s vyšší porodností muslimů a muslimských imigrantů ze Sýrie a Palestiny způsobovala převahu muslimů ve společnosti a šíření nespokojenosti. Mezi další problémy patřila sloučenost odlišných náboženství do jednoho prostoru. Náboženská etnika nebyla geograficky oddělena a tyto každodenní styky také přispěly ke zhoršování situace. Právě tyto a další problémy zapříčinily občanskou válku, která vypukla v roce 1975 a systém konsociační demokracie padl.

2. Cíle práce

Cílem mé práce je zhodnotit přínos teorie konsociační demokracie pro Libanon. Po pár změnách se v současné době Libanon k fungování státní správy na základě konsociační demokracie vrátil. Což dokazuje její vhodnost pro Libanon a zároveň schopnost politických elit takto fungovat.

3. Užitá teorie a metodologie

Ve své práci použiji již výše zmíněnou teorii konsociační demokracie, popsanou nizozemským politologem Arendem Lijphartem. Vedle zhodnocení přínosu této teorie

pro Libanon, se ve své práci také pokusím posoudit, nakolik odpovídá tato teorie praxi v Libanonu.

4. Předpokládaná osnova práce

1. Úvod
2. Teorie konsociační demokracie Arenda Lijpharta
3. Historický nástin situace
4. Etnická různorodost státu
  - a. muslimové
  - b. křesťané
5. Fungování konsociační demokracie v Libanonu
6. Příčiny pádu konsociační demokracie v Libanonu
7. Přínos konsociační demokracie pro Libanon
8. Návrat ke konsociační demokracii
9. Závěr

Obsah

ÚVOD	2
1. POČÁTEČNÍ PŘIBLÍŽENÍ SITUACE	3
1.1. <i>Historická východiska .....</i>	3
1.2. <i>Fakta o libanonské fragmentaci .....</i>	6
2. KONSOCIAČNÍ DEMOKRACIE V LIBANONU V LETECH 1943 AŽ 1975..10	
2.1. <i>Institucionální uspořádání .....</i>	10
2.2. <i>Stranický systém .....</i>	12
2.3. <i>Libanon v letech 1943 až 1975 .....</i>	14
2.3.1. <i>Období od Národního paktu po krizi mezi lety 1956 až 1958 .....</i>	14
2.3.2. <i>Období od prezidenta Shihaba po vypuknutí občanské války v roce 1975 .....</i>	16
3. KRACH KONSOCIAČNÍ DEMOKRACIE V LIBANONU	19
3.1. <i>Vnitřní problémy .....</i>	19
3.2. <i>Vnější problémy .....</i>	22
3.3. <i>Shrnutí příčin vypuknutí občanské války .....</i>	23
4. REKONSTRUKCE LIBANONU PO OBČANSKÉ VÁLCE	25
4.1. <i>Libanonská občanská válka .....</i>	25
4.2. <i>Taifská dohoda .....</i>	27
ZÁVĚR	28
SUMMARY	31
POUŽITÁ LITERATURA	32

Úvod

Tématem práce je zhodnocení přítomnosti teorie konsociační demokracie a přínos této teorie. Konkrétním případem je Libanon v letech 1943 až 1975. Je rozebrána i rekonstrukce státu po občanské válce v roce 1989, kdy se projeví následky fungování konsociační demokracie před konfliktem.

Teorie konsociační demokracie přispěla ke studiu demokratických politických systémů novými přístupy a myšlenkami. Pozornost přitahovala již v polovině 60. let, kdy byla zveřejněna. Nejvíce je teorie spojována s Arendem Lijphartem, který navazuje na Almondovu typologii politických systémů. Cílem jeho práce je poukázat na možnost, že fragmentované státy mohou být stabilní. Tento příklad původně popisuje na Nizozemsku, později zahrnuje i Švýcarsko, Belgie či Rakousko. Přestože každý systém, který Lijphart označuje za konsociační demokracii, je jedinečný, nachází společné znaky, které tvoří základní podmínky pro splnění přítomnosti konsociační demokracie. I Libanon splňoval tyto podmínky svým specifickým způsobem. Dále Lijphart nabízí tzv. příznivé faktory, jejichž přítomnost může pozitivně ovlivnit úspěšnost. Proto hrají důležitou roli během posuzování funkčnosti této teorie. Nejdůležitější však je chování elit jednotlivých skupin, které svými činy mohou velmi ovlivnit budoucí průběh (Říchová, Lisa, 1995, s. 7, Lijphart, 1969).

Libanon se v roce 1943 stává poprvé samostatným státem a jeho politický systém obsahoval prvky konsociační demokracie. Ta měla vytvořit podmínky pro spolupráci nábožensky fragmentované společnosti. První část práce proto popisuje cestu Libanonu k nezávislosti a fakta o libanonské fragmentaci. Druhá část se zabývá již prvky konsociační demokracie přítomné v Libanonu v letech 1943 až 1975. Konkrétně se jedná o přiblížení institucionálního uspořádání, které mělo dopomoci ke spolupráci jednotlivých skupin. Práce zhodnocuje, do jaké míry tyto prvky odpovídají základním podmínkám Lijphartovy teorie a jestli jsou, nebo nejsou splněny příznivé faktory. Dále se práce zabývá již konkrétním vývojem Libanonu a jeho problémy, které vedly k vypuknutí občanské války. Pozornost je věnována zejména některým příznivým faktorům, které v Libanonu sehrály důležitou roli. V závěru práce přináší informace o změnách, které v Libanonu proběhly po občanské válce.

Cílem této práce je zhodnotit fungování konsociační demokracie v Libanonu v letech 1943 až 1975 a zjistit, jak elity zvládly spolupracovat za podmínek odpovídajících teorii konsociační demokracie. Na základě těchto informací práce

vyhodnocuje, jaký přínos měla tato teorie pro Libanon a jak základní podmínky a příznivé faktory popsané Lijphartem, pomohly elitám ke spolupráci a sjednocení společnosti.

1. Počáteční přiblížení situace

1.1. *Historická východiska*

Události spojené s nabytím Libanonské samostatnosti začínají v roce 1918, kdy ještě v průběhu první světové války obsadila území Libanonu britská armáda. Důvodem bylo připojení Osmanské říše (resp. Turecka) na stranu centrálních mocností. Brity později vystřídali Francouzi na základě Sykes-Picotovy dohody¹. 30. října 1918 oficiálně zaniká Osmanská říše a Francie získává mandát nad tzv. Velkou Sýrií, do které patří i území dnešního Libanonu. Právě Francie sehrála důležitou roli při formování samostatného celku. První Libanonský stát po rozpadu Osmanské říše vzniká v roce 1920 pod názvem Velký Libanon, který zahrnoval provincie Tripoli, Sidon, Tyre a Bejrút. Území však stále spadá pod francouzský mandát a hlavní slovo v rozhodování zde má Francie (Gombár, 1999, s. 389 – 392; Europa publications Limited, 1980, cit. In: Hamdi). Libanon se tedy stává politickým celkem, který není součástí Osmanské říše a přestože je pod správou Francie, jedná se o zlom v uspořádání libanonského území.

Nejpočetnější náboženskou skupinou Velkého Libanonu byli maronité², kteří společně s drúzy³ žili na tomto území od 16. století. Od té doby počet náboženských skupin postupně rostl a rozšířily se zejména další dvě muslimské skupiny - sunnité a šiité. Ostatní náboženské skupiny na toto území lákala ekonomická vyspělost, která zde byla díky produkci hedvábí. Přesto maronité zůstali většinovým náboženstvím a nátlakem na Francii si snažili vynutit nezávislý křesťanský stát (Salibi, 1971, s. 76 - 79).

¹ Francie se s Velkou Británií dohodla o rozdělení území Osmanské říše do dvou sfér vlivu. Roku 1922 Společenství národů oficiálně potvrdilo, že Británie přebírá mandát nad Irákem a Palestinou a Francie nad Sýrií a Libanonem (Hourani, 2010, s. 316).

² Východní křesťanská církev odvozuje svůj původ od mnicha Maronita. Působí především v Libanonu. Na 3. konstantinopolském koncilu byla vyloučena z římské církve. Unii s římskou církví obnovila v roce 1182. Zachovala si však vlastní liturgii a jiné zvyklosti (Encyklopedie náboženství, 1997, s. 72).

³ Odvětví islámu odštěpené v roce 1017 od šiitského směru Ismáílíjců (Encyklopedie náboženství, 1997, s. 201).

Následkem tohoto požadavku proběhlo mnoho diskuzí na téma hranic a budoucího uspořádání Libanonu. Maronitská snaha o samostatný stát se nelíbila sunnitům, kteří začínají vyslovovat své sympatie k arabskému nacionalismu a panarabismu. Pod vlivem těchto směrů se objevovaly názory na připojení Libanonu k Sýrii či zmenšení hranic. Další dvě muslimské skupiny (šiiité a drúzové) byly s případnou existencí libanonského státu spokojeni. Drúzové společně s maronity obývají toto území již dlouhou dobu a šiiité jako menšinové odvětví islámu neměli v sousední Sýrii tolik souvěrců. Názorové tření zůstává tedy zejména mezi maronity a sunnity. Tato neshoda ztěžuje jakékoliv společné řízení státu. Důležitou roli zde proto stále hraje Francie, která řídí poválečný vývoj území (Lenczowski, 1962, s. 312, Salibi, 1971, s. 80).

Pět let po vyhlášení Velkého Libanonu byla sepsána první libanonská ústava, která vstoupila v platnost v roce 1926. Sepsána byla Francouzi za pomoci libanonských právníků, čímž si Francie pojistila svou sféru vlivu⁴. Ústavou byl vyhlášen multietnický a mnohonáboženský stát pod francouzskou správou - Libanonská republika. Součástí bylo i zavedení prezidentského systému, a s tím spojené instituce prezidenta, vládního kabinetu a dvoukomorového (později jednokomorového) parlamentu. Z důvodů předchozích sporů ústava neuváděla žádné státní náboženství a fungovala svoboda vyznání (Lenczowski, 1962, s. 311 - 312; Seaver, 2000, s. 255).

Ústava vytvořila institucionální rámec, ale nenastavila podmínky pro trvalé soužití více náboženských skupin. Prvním prezidentem byl zvolen člen Řecké pravoslavné církve Charles Dabbas. Sunnité se obávali zvolit maronitského prezidenta, aby pro svou komunitu nezískal přílišnou výhodu. Nejpočetnější skupina obsadila alespoň post premiéra. Muslimové se zpočátku zdráhali účastnit se vedení státu díky stále přítomné myšlence připojení k Sýrii. Prvním zvoleným muslimem byl Muhammad al-Jasir a to do funkce předsedy poslanecké sněmovny. Postupem času, kdy se Libanonská republika pod francouzským mandátem zdála jako nejpravděpodobnější budoucnost této oblasti, se muslimové uvolili ke spolupráci. V politickém prostředí se tedy snažilo prosadit více náboženských skupin. Díky silnému postavení prezidenta je od roku 1934 rezervován tento post pro příslušníka nejpočetnější církve – maronitské. I maronité souhlasili s myšlenkou společného státu s muslimy a post premiéra byl od roku 1937 přidělován výhradně druhé nejpočetnější komunitě – sunnitům (Salibi, 1971, s. 82-83). Můžeme tedy sledovat přítomnost prvního prvku konsociační demokracie.

---

⁴ Francie měla v Libanonu velké množství investic, které společně s ekonomickou činností v Egyptě a těžbou ropy v Iráku pokrývali do roku 1939 polovinu francouzské spotřeby (Hourani, 2010, s. 318).

Konkrétně velkou koalici, kterou Lijphart považuje za jednu ze základních podmínek (Lijphart, 1969).

Roku 1943 přichází důležitý mezník, jímž je Národní pakt. Kamal S. Salibi nazývá tento pakt gentlemanskou dohodou, protože se jednalo o nepsaný slib mezi křesťany a muslimy, který nebyl nikdy písemně zaznamenán (Salibi, 1971, s. 83). Mimo to, že potvrzoval již praktikované přisouzení dvou nejdůležitějších postů nejpočetnějším skupinám, velkou koalici rozšiřoval a řešil také otázku politického zastoupení. Bylo odsouhlaseno rozdělení mandátů v poslanecké sněmovně v poměru šest ku pěti ve prospěch křesťanů. Národní pakt také přisoudil vedení všech bezpečnostních složek křesťanům. Nejdůležitější součástí však bylo vyřešení počátečního sporu, když obě strany souhlasily se společnou republikou. Muslimové slíbili loajalitu Libanonu a opuštění myšlenek na „rozpuštění“ Libanonu do Arabského světa. Křesťané naopak přislíbili, že budou považovat Libanon za člena Arabské rodiny národů a že budou provozovat zahraniční politiku, která není v rozporu s obecnými arabskými zájmy (Salibi, 1971, s. 82-83). Národní pakt byl již součástí příprav na nezávislost, které se Libanon dočkal ještě v roce 1943. Francie se nejprve odmítala vzdát svého mandátu, ale na nátlak Velké Británie, Spojených států a některých arabských států souhlasila, a v roce 1946 stáhla veškeré své vojenské jednotky (O'Ballance, 1998, s. 8).

Libanon se v roce 1943 stal poprvé nezávislým státem. Doposud byl vždy pod správou jiného politického celku, který určoval většinu pravidel. Od roku 1516 byl součástí Osmanské říše, po první světové válce se dostal rovnou pod správu Francie. Když se objevila možnost samostatnosti, náboženské skupiny začaly projevovaly svoje vlastní zájmy. Maronité chtěli samostatný stát, jelikož by byli většinovou komunitou. Zato sunnitě viděli svou budoucnost spíše v jednotném muslimském celku, kde by na rozdíl od Libanonu byli většinou oni. Libanon zůstává jednotným státem pravděpodobně i díky přítomnosti evropských velmocí na Blízkém východě, které nedovolily vytvoření většího muslimského celku. Aby Libanon nezávislosti dosáhl, elity spolu potřebovaly spolupracovat. Jakmile dosáhly svého cíle, připadlo veškeré řízení státu poprvé pouze na ně a bylo potřeba ve spolupráci pokračovat.

Problémovým faktorem tohoto území byl výskyt více náboženských skupin, které měly původně odlišnou představu o směru, kam se bude Libanon ubírat. Na politických elitách nyní bylo rozpolcenou společnost sjednotit. Pouze jednou měl Libanon zkušenost s částečně samostatným chodem, když v roce 1861 získal Libanon

statut autonomního sandžaku⁵ v rámci Osmanské říše. V této době dokázaly náboženské skupiny díky dohledu Osmanské říše a ekonomickému růstu spolupracovat. Libanon prosperoval a byl hrdý na společný úspěch několika náboženských skupin (Salibi, 1971, s. 78-79).

Pro společné řízení fragmentované společnosti si elity stanovily základní podmínky odpovídající teorii konsociační demokracie Arenda Lijpharta. Základem byla od třicátých let se rýsující velká koalice, která byla v roce 1943 rozšířena a upevněna. Cílem této podmínky je zahrnout všechny relevantní strany do koalice, kde se budou účastnit společného rozhodování. Další podmínkou odpovídající teorii konsociační demokracie, která byla zavedena Národním paktem, je proporcionalní zastoupení v poslanecké sněmovně na základě velikosti skupin. Přesto Lijphart uvádí, že samotné institucionální uspořádání pro fungování konsociační demokracie nestačí. Klíčovou roli hrají elity. Lijphart totiž konsocionalismus chápe jako model chování elit (Lijphart, 1968, s. 22-23). Důležitý byl proto především nepsaný slib mezi muslimy a křesťany, resp. maronity a sunnity, že respektují společný stát a jejich chování bude směřovat ve prospěch společné budoucnosti. Cílem elit mělo být dosažení shody i na úrovni masy. Otázkou tedy zůstává, jak prvky konsociační teorie pomohly vyřešit soužití fragmentované libanonské společnosti a jakým přínosem byly pro tuto společnost.

1.2. Fakta o libanonské fragmentaci

Institucionální uspořádání konsociační demokracie má pomáhat ke stabilitě pluralitních společností. Fragmentace je tedy výchozím stavem pro zavedení této teorie a je důležité jednotlivé skupiny dobře znát. Tato kapitola si klade za cíl přiblížit fakta o segmentaci v Libanonu v době, kdy vzniká samostatný Libanon. Z předchozího historického nástinu situace je evidentní, že fragmentace je v Libanonu náboženská. Otázkou tedy je, jaké náboženské skupiny se v počátcích první libanonské republiky vyskytovaly a jaká byla jejich situace.

Jediné oficiální sčítání obyvatel proběhlo v roce 1932. Jeho výsledky ukázaly, že na území Libanonu se vyskytuje sedmnáct různých náboženských skupin. Tento fakt potvrzuje i výzkum přibližně jedné patnáctiny populace v roce 1970. Všechny zjištěné skupiny se dají rozdělit do pěti hlavních kategorií. První tři jsou islámské náboženské

---

⁵ Vojensko-správní jednotka v Osmanské říši.

skupiny - sunnité, šíité⁶ a drúzové. Další dvě skupiny jsou křesťanské – katolíci a nekatolíci křesťané. Obě křesťanské skupiny jsou dále složeny z více církví. Pod katolíky spadá maronitská katolická církev, nejrozšířenější libanonská křesťanská skupina, řeckokatolická církev, arménská katolická církev, syrská katolická církev, chaldejská katolická církev a latin. Mezi nekatolické křesťany patří řecká pravoslavná církev, arménská pravoslavná církev, syrská pravoslavná církev a protestanti (Chamie, 1980, s. 175-177). Jedná se o oficiálně rozeznané menšiny. Ve velmi malých počtech bylo zaznamenáno i pár dalších náboženství, například Kurdové (Hudson, 1976, s. 109). Důležitým faktem náboženské fragmentace je i dělení uvnitř jednotlivých skupin. Ty jsou dále děleny na klany, vesnice, kmeny, sekty a etnické skupiny (Najem, 1998, s. 4).

Při vzniku státu Velký Libanon v roce 1920 měla libanonská identita výraznou většinu maronitů. Tato identita byla sdílena zejména s drúzy a s menšími křesťanskými skupinami. Dvě další muslimské skupiny nedosahovaly takového počtu a soustředily se spíše v sousední Sýrii (Salibi, 1971, s. 78-79). Od této doby do roku 1943 se však počty výrazně měnily. Libanon vstupoval do éry nezávislosti s počtem přibližně jeden milion obyvatel. Maronité s počtem 318 000 tvořili přes třicet procent obyvatel. Mezi početnější skupiny patřily již také dvě muslimské skupiny, sunnité (cca 222 000) a šíité (cca 200 000). Jejich počet tedy od roku 1920 výrazně vzrostl. Počtu nad sto tisíc dosahovali i příslušníci Řecké pravoslavné církve (cca 106 000). Mezi větší frakce se dají s menším počtem obyvatel započítat i drúzové (cca 70 000) a příslušníci Arménské pravoslavné církve (cca 58 000). Ostatní skupiny nedosahovaly ani 10 000 (Chamie, 1980).

Na základě těchto faktů, může být posouzen jeden z příznivých faktorů pro fungování konsociační demokracie. Vícečetná rovnováha sil mezi subkulturami je podle Lijpharta pro pluralitní společnost přínosnější nežli hegemonie jedné skupiny či střídání dvou u moci. Aby se ve společnosti tato rovnováha nacházela, skupiny musí být přibližně stejně velké a musí být alespoň tři (Lijphart, 1977, s. 56). Ideálním počtem pak je tři až pět (Lijphart, 1985, cit. In: Steiner, 1987, s. 363). V Libanonu je různě velkých skupin sedmnáct, což ideální počet hrubě překračuje. Lijphart však považuje za důležité, že čtyři největší segmenty tvořily dohromady osmdesát procent Libanonské populace. Tento stav je blízko nejpříznivější situaci této podmínky (Lijphart, 1977, s. 153). V počáteční době vzniku samostatného Libanonu však bylo nejdůležitější, že žádný

---

⁶ V Libanonu známí také jako mutawalis (Chamie, 1980, s. 176).

segment neměl početní většinu, čímž se nedostával k předpokladu na převzetí veškeré moci.

Dalším faktem libanonské fragmentace bylo odlišné rozložení obyvatel po území Libanonu. Tato diferenciacie je součástí historického vývoje země a byla nejvýraznější podle rozdělení do pěti zmíněných skupin. Nejjednoznačnější obydlenu oblastí byl jižní Libanon, kde se vyskytovali téměř výhradně šíité. Z ostatních skupin se zde vyskytovala pouze zanedbatelná procenta. Na opačné straně Libanonu, v severní části, se vyskytovali převážně sunnitě – přibližně 40%. Na severu země se soustředilo také 14% katolíků, což byla v přepočtu více jak třetina sunnitů, žijící v této oblasti. Třetí muslimská skupina se soustředila zejména do Horského Libanonu⁷. Bylo zde 55% drúzských obyvatel. Drúzové byla jediná skupina, která neměla svou většinu v hlavním městě. Největší zastoupení mimo Bejrút bylo u zbylých dvou skupin následující. 38% katolíků obývalo Horský Libanon a 23% nekatolických křesťanů žilo v oblasti Bekáa⁸. Skladba obyvatel v Horském Libanonu byla složena téměř půl na půl z drúzů a křesťanů. Odděleně je potřeba se podívat na hlavní město Bejrút, které bylo obydleno všemi pěti skupinami. Je důležité pozorovat rozdělení Bejrútu na město a předměstí. U křesťanských skupin nebyl rozdíl velký. Katolíků žilo ve městě i na předměstí přibližně stejně. U nekatolických křesťanů převažovalo mírně město. U muslimských skupin byl rozdíl mnohem větší. Šíité žili téměř pouze na předměstí. Naopak tomu bylo u sunnitů a drúzů, kteří obývali spíše město (Chamie, 1980). Důležitou informací vyplývající z tohoto rozložení je zejména to, že jednotlivé skupiny přicházely do vzájemného styku. Každodenní kontakt křesťanských a muslimských skupin byl tedy běžnou záležitostí. Geografická izolace, kterou uvádí Lijphart jako příznivou pro konsociační demokracii, se v Libanonu nevyskytovala (Lijphart, 1968).

Ani socioekonomická vyrovnanost mezi segmenty nebyla v Libanonu splněna. A rozdíly na socioekonomickém žebříčku byly opravdu výrazné. Na vrcholu se pohybovaly obě křesťanské skupiny, drúzové zaujímali střed, sunnitě byli téměř na dně, a šíité na úplném dně (Chamie, 1980). Tradice ve vyšším postavení křesťanského obyvatelstva je zakotvena již v 17. století, kdy se díky produkci hedvábí poprvé prosazovalo jako střední třída (Salibi, 1971, s. 76 – 77). Výzkum z roku 1971 soustředící se na vzdělání Libanonských obyvatel odkrývá již zřejmé. U mužů i u žen měli průměrnou dobu strávenou ve škole nejvyšší nekatolictí křesťané v těsném závěsu

⁷ Neboli pohorí Libanon, oblast ležící uprostřed Libanonu mezi severní a jižní částí.

⁸ Údolí Bekáa se vyskytuje ve východním Libanonu

s katolíky. U žen činí doba přibližně pět let, u mužů skoro šest let. U drúzů tomu bylo velmi podobně a překvapivě ani tolik nezaostávali za křesťany. Drúzské ženy dokonce měli delší průměrnou docházku než katolické ženy. Nejhuře na tom byly zbylé dvě muslimské skupiny, kdy Sunnité měli průměrnou dobu vzdělání čtyři a půl roku a šíité dokonce pouze tři roky (Chamie, 1980). Doba vzdělání se dále odrážela v zaměstnanosti. V obchodním odvětví a na manažerských pozicích se objevovali zejména křesťané. Manuální práce byly častější u muslimských nižších vrstev. Průměrný plat byl u křesťanů skoro dvakrát vyšší než u sunnitů a šíitů. Drúzové na tom byli znovu jako jediná muslimská skupina podobně jako křesťané. Přesto platí, že za stejnou pozici měli vyšší plat křesťané než jakákoliv muslimská skupina (Chamie, 1980). Zjednodušeně se dá shrnout, že křesťané byli v Libanonu na vyšší úrovni nežli islámské skupiny. Socioekonomické štěpení je opravdu velmi výrazné a je možné pozorovat druhou štěpnou linii. Skupiny však zůstaly stejné, což je důležitý fakt pro jednodušší identifikaci jednotlivých skupin libanonské pluralitní společnosti.

Pravděpodobně nejdůležitějším příznivým faktorem na úrovni masy je zastřešující loajalita. Lijphart uvádí, že je důležité, aby se příslušníci jednotlivých skupin cítili jako občané dané země. Stejně tak, aby za občany považovali příslušníky skupiny jiné. Tento pocit by měly sdílet všechny skupiny. Odchylna od tohoto příznivého faktoru je taková, že člen jedné skupiny necítí nic společného s členem druhé skupiny. Považuje ho za odlišného a nesdílí s ním společný stát (Lijphart, 1977, s. 81-83). Ani tento příznivý faktor nebyl přítomný a byl velmi slabým článkem společnosti od počátku fungování samostatného Libanonu. Zejména na úrovni masy, kde se u některých skupin vyskytoval libanonský nacionalismus (např. maronité a drúzové) a naopak u sunnitů byl přítomen spíše arabský nacionalismus. Společné národní cítění tedy od počátku chybělo (Lijphart, 1977, s. 155).

Ze čtyř v této kapitole zmíněných příznivých faktorů byl přítomen pouze jeden. Vícečetná rovnováha sil mezi subkulturami v libanonské fragmentované společnosti podle Lijparta byla i přes velké množství náboženských skupin. Další tři příznivé faktory Libanon postrádá. Geografická izolace v Libanonu chybí, avšak její nepřítomnost zhoršuje situaci až při konfliktu. Do té doby nezpůsobuje žádné výrazné problémy, které by zhoršovaly budoucí stabilitu systému. K tomu má naopak předpoklad nepřítomnost dalších dvou příznivých faktorů – socioekonomické vyrovnanosti napříč segmenty a zastřešující lojality. Podle výchozí situace, ve které Libanon vstupuje do éry samostatnosti, se zdá, že situace libanonské fragmentace

nenapovídá příznivé budoucnosti spojené se stabilním systémem konsociační demokracie. Znovu však je nutné poukázat na důležitou roli elit, které měly v rukou možnost svojí činností tuto nepříznivou situaci změnit.

2. Konsociační demokracie v Libanonu v letech 1943 až 1975

První kapitola přiblížila cestu Libanonu k nezávislosti a základní fakta o fragmentaci na libanonském území. Tedy výchozí situaci, za které Libanon vstupoval do éry samostatnosti. Hlavní otázkou této práce položenou v úvodu je, jak vypadala samotná spolupráce těchto skupin. Nakolik byla úspěšná a jakou roli sehrála konsociační demokracie. Přiblížit samotnou tvář politického systému a jeho vývoj má za cíl druhá kapitola. Zejména budou přiblíženy informace související s plněním či neplněním principů teorie konsociační demokracie.

2.1. *Institucionální uspořádání*

Politický systém má své počátky již v ústavě z roku 1926, která stanovuje Libanonskou republiku jako prezidentský systém. Vytvořeny jsou poprvé i instituce prezidenta, kabinetu a dvoukomorového parlamentu, který se ještě před rokem 1943 stává jednokomorovým. Základním kamenem celého uspořádání byla již zmíněná velká koalice. Ta byla v Libanonu založena na rozdělení tzv. *top executives posts*⁹ mezi nejpočetnější relevantní náboženské skupiny. Nejdelší tradici má zmíněné rozdělení postu prezidenta a premiéra mezi maronity a sunnity z roku 1934, resp. 1937. Národním paktem je velká koalice rozšířena přidělením postu předsedy parlamentu šiitům a posty místopředsedy kabinetu a místopředsedy parlamentu zástupcům Řecké pravoslavné církve (Lijphart, 1977, s. 148). Toto rozdělení bylo posuzováno na základě velikosti jednotlivých skupin podle oficiálního sčítání v roce 1932 (Chamie, 1980, s. 177).

Prezident byl volen většinově pouze parlamentem a funkční období bylo vyměřeno na šest let. Počet kandidátů byl limitován podmínkou příslušnosti prezidenta. Z prezidentského systému vychází, že jeho úřad je velmi silný. Mezi jeho pravomoci patřilo jmenovat či zamítnout premiéra a jeho kabinet, právo veta, možnost rozpustit

parlament a uvést v platnost pravomocnou vyhlášku (Seaver, 2000, s. 255). Když se vezme v potaz, že se Libanon pokoušel o konsociační demokracii, kde nebude žádná náboženská skupina příliš zvýhodněna, prezidentské pravomoci byli nepřiměřeně silné. Vládní kabinet byl v podstatě odkázán na prezidenta, který směl vetovat jakékoliv rozhodnutí vlády a sám přitom mohl vyhlásit pravomocnou vyhlášku.

Druhou částí výkonné moci byl premiér a jeho vládní kabinet. Počet členů kabinetu se v průběhu lišil, byl však zpravidla rozšiřován pro co nejširší zastoupení. Cílem bylo zahrnout do rozhodování co nejširší škálu náboženských skupin, aby ve výkonné moci nefigurovali pouze maronité a sunnité, kteří obsazovali dva nejvýznamnější posty.

Parlament byl za první republiky již jednokomorový a měl v rukou zákonodárnou moc. Zastoupení zde bylo předem proporcionálně stanovené v poměru šesti křesťanů ku pěti muslimům. Počet mandátů se v průběhu první republiky lišil, byl však vždy díky této dohodě dělitelný jedenácti¹⁰ (Salibi, 1971, s. 83). Tuto proporcionalitu udržoval specifický volební systém. Byly vytvořeny volební obvody, kde listina kandidátů odrážela rozložení náboženských skupin v dané oblasti. Takto tvořený volební systém byl často oceňován, protože podporoval spolupráci napříč komunitami a kandidát potřeboval pro své zvolení hlasy jak od svojí náboženské skupiny, tak od ostatních skupin (Landau, 1961, s. 127; Lijphart, 1977, s. 149).

Proporcionalita, jak bylo výše zmíněno, je také důležitou součástí konsociační demokracie. Nejedná se pouze o zachování proporčního volebního systému při volbě do legislativních pozic, ale proporční logika se musí stát pro politickou reprezentaci celosystémovou hodnotou (Říchová, 2000, s. 211). V Libanonu se proporcionalita mimo parlament projevovala od roku 1926 i ve státní správě (Lijphart, 1977, s. 155). Je také smyslem velké koalice a hrála roli při tvoření vládního kabinetu, kde byly na rozdíl od velké koalice postupem času zahrnuty všechny relevantní náboženské skupiny.

Aby nebyly méně početné skupiny v nevýhodě, fungovalo v Libanonu tzv., vzájemné veto. To má podle ideálních podmínek Lijphartovy teorie fungovat ve velké koalici tak, aby nemohlo být zneužito jejich menšinového zastoupení. V Libanonu je vzájemné veto díky specifické velké koalici odlišné. Za první republiky měla skupina poslanců jedné náboženské skupiny možnost vetovat rozhodnutí parlamentu, která by je

---

⁹ Nejdůležitější posty politické moci.

¹⁰ Ze sedmdesáti sedmi byl počet nejdříve snižen na čtyřicet čtyři, poté v roce 1957 zvýšen na šedesát šest. V roce 1960 se počet ustálil na devadesáti devíti parlamentních křeslech (Suleiman, 1967, str. 684).

podle jejich názoru ohrožovala. Toto omezení se však týkalo pouze zákonodárné moci. Výkonnou moc měli v režii zejména prezident s premiérem. Jejich kontrasygnace byla nutností na veškerých zákonech (Lijphart, 1977, s. 149)

Poslední doposud nezmíněnou základní podmínkou teorie konsociační demokracie je segmentální autonomie. V Libanonu bylo splnění této podmínky velmi silnou stránkou spolupráce náboženských skupin. „*Leonard Binder píše, že se jednalo o integrální, přesto nepsanou, část ústavy, kdy režim nezasahoval do vnitřní oblasti sociálních vztahů jednotlivých skupin*“ (Binder, 1966, cit. In: Lijphart, 1977, s. 149). Jedná se o tedy právo segmentů rozhodovat autonomně o vzdělání, sociálních službách, o infrastruktuře dané skupiny apod. Z tohoto pravidla také vyplývá, že mimo společné záležitosti je pro fungování konsociační demokracie nutné, aby každý segment měl své vnitřní uspořádání, ve kterém jsou vymezeny oblasti zájmů dané subkultury, které ji de facto definují (Říchová, 2000, s. 213). Každá skupina měla svoje školy, sociální a rekreační zařízení a každá měla na starosti takové záležitosti jako svatby, rozvody, pozůstalosti apod., které se vyřizovaly u svých zvláštních soudů. Jednotlivé elity tedy dostávaly dostatek prostoru pro řízení své skupiny (Lijphart, 1977, s. 149).

Přesto, že nebyla libanonská fragmentace v počátcích ideální, zvolené institucionální uspořádání bylo naopak konsociační demokracii velmi nakloněno. Čtyři podmínky stanovené Lijphartem jako základní (velká koalice, proporcionalita, vzájemné veto, segmentální autonomie), které musí každá konsociační demokracie obsahovat, byly, i přes specifickou formu některých z nich, splněny. Elity si tedy vytvořily dobrý rámec pro stabilní systém. Jedná se o jeden z nejvýraznějších přínosů konsociační demokracie pro Libanon. Díky tomuto uspořádání se jednotlivé velké skupiny nedostávaly samostatně k moci, ale možnost účastnit se rozhodování měly všechny relevantní náboženské skupiny. Jak ukázal čas, problémem institucionálního uspořádání byl pouze nepřiměřeně silný post prezidenta.

2.2. Stranický systém

Cílem konsociační demokracie je docílit spolupráce všech náboženských skupin. V Libanonu nemá ani jedna početní většinu a díky stanovenému institucionálnímu rámci spolu potřebovaly spolupracovat. Tato potřeba se promítá i do tvoření stranického systému. Nemůže se proto stát, že by veškeré obyvatelstvo reprezentovala jedna strana tvořena pouze jednou náboženskou skupinou. Politické strany v libanonském konfesním

systemu hrají mnohem důležitější roli než moderní strany západního typu, kde jde spíše o mocenský boj. Zde mají i funkci podpory spolupráce napříč komunitami (Suleiman, 1967).

Michaela W. Suleimana rozděluje politické strany z období 1943 až 1975 do dvou skupin. Strany, které byly výhradně libanonského typu a chtěly nezávislost a blahobyt země v rámci současných hranic. A strany, které podporovaly spíše nadnárodní subjekty, kterých by byl Libanon součástí. Do první kategorie spadalo třináct stran, do druhé šest. Těmto šesti stranám bylo právě z důvodu jejich snahy o začlenění Libanonu do jiného politického celku zakázáno kandidovat do parlamentu. Jejich ideologie byly totalitního typu, a proto operovaly pouze jako mimoparlamentní skupiny pohrdající provozovanou politikou. Nešlo jim pouze o změnu vedení, ale o změnu celé společnosti a vládního systému. Veškerá činnost jim však zakázána nebyla¹¹. Politické strany libanonského typu naopak akceptovaly libanonský politický systém a v době nespokojenosti prosazovaly spíše reformy než revoluci a násilné změny. Většina z nich původně vznikala jako masová hnutí nebo mládežnické organizace ještě během období pod správou Francie, spíše než jako parlamentní uskupení (Suleiman, 1967, s. 685 - 688).

Nadnárodní strany sledovaly ekonomické otázky celého regionu, zahraniční politiku v souvislosti se vztahem Libanonu k Sýrii a celkově arabskému světu, ale také vztah mezi Východem a Západem. Oproti tomu libanonské strany se soustředily na lokální a konfesní problémy. Zahraniční politiku tolik neřešily, protože se domnívaly, že ji ovlivnit nemohou. Okolní arabský nacionalismus proto nahrával spíše nadnárodním stranám. Během krize se však ukázalo, že zahraniční politika byla důležitým faktorem, který bylo potřeba řešit (Suleiman, 1967, s. 685 - 688).

Pokud byly do politické soutěže vpuštěny pouze strany, které měly zájem na udržení Libanonu jako jednotného politického celku, proporcionalní rozložení parlamentních křesel změnilo konflikt z inter na intrakonfesní. Jednotlivé náboženské skupiny spolu potřebovaly spolupracovat a místo politických bojů mezi jednotlivými náboženskými skupinami se jednalo o politickou soutěž stran složených z muslimů i křesťanů. Ve výsledku byla však situace taková, že ačkoli bylo vedení strany složeno z více náboženských skupin, jedna převládala a z té pocházela většina řadových členů. Díky silnému postavení prezidenta libanonské strany za první libanonské republiky

---

¹¹ Měli povoleno vydávat vlastní noviny a dokonce pořádat schůze (Suleiman, 1967, s. 685 - 688).

ovlivňovaly spíše lokální záležitosti nežli celostátní. Michael W. Suleiman přesto považuje politické strany jako důležité subjekty při udržování rovnováhy mezi náboženskými komunitami (Suleiman, 1967, s. 693). Svůj přínos má tedy konsociační demokracie i ve stranickém systému, kdy přiměla náboženské komunity mezi sebou spolupracovat.

2.3. Libanon v letech 1943 až 1975

Základní prvky konsociační demokracie, které dávaly slovo všem relevantním skupinám a zároveň podporovaly politickou soutěž, byly v Libanonu v letech 1943 až 1975 přítomny. Elity v roce 1943 přislíbily snahu o zachování společného státu a po neshodě o budoucnosti Libanonu bylo nakonec vše připraveno k fungování konsociační demokracie v Libanonu. Důležitou roli ve vývoji sehrály tzv. příznivé faktory, od kterých si Lijphart slibuje pomoc při udržení stability ve fragmentovaných společnostech.

2.3.1. Období od Národního paktu po krizi mezi lety 1956 až 1958

První velká koalice byla složena ještě v roce 1943. Přestože se jednalo o první koalici samostatného státu, její výhodou bylo, že velmi podobné institucionální uspořádání probíhalo již pod správou Francie a měla tedy na co navazovat. Druhou výhodou byl společný boj za nezávislost, který připravil půdu pro mezikonfesní spolupráci. Prezidentem byl od tohoto roku až do roku 1952 maronita Bishara Khuri, který za tu dobu vystřídal devět různých premiérů. Prvním, který spolu s Khurim dohodl a uzavřel Národní pakt, byl sunnitský muslim Riyad Sulh.

Po svém znovuzvolení v roce 1949 byl Khuri kritizován za snahu přesvědčit parlament k prodloužení prezidentského mandátu, korupci a absenci opatření proti špatné ekonomické situaci. V těchto situacích se poprvé projevuje neúměrná síla prezidentského úřadu, která vzbuzuje nespokojenost u obyvatel i ostatních politických činitelů. V roce 1952 vzniká organizace Sociální národní fronta (SNF)¹², která sehrála výraznou roli při rezignaci prvního prezidenta. Ta požadovala především vymýcení

---

¹² V čele stáli Kamal Jumblatt, vůdce Pokrokové socialistické strany, Camille Sham'un, bývalý velvyslanec v Británii, a podnikatel Emile Bustani (Country Studies: Lebanon, 1987).

zneužívání vládního systému. Vrcholem situace byly nenásilné nepokoje, kdy vůdce armády generál Shihab Khurovu odmítl prezidentovu žádost na vojenský zásah. Nakonec stálá nespokojenost s vládou a atentát na premiéra Sulha donutily Khuriho resignovat. Ještě před svým odchodem pověřil výkonem premiérské funkce právě Shihaba (Dekmejian, 1978, s. 253 – 254; Country Studies: Lebanon, 1987).

Ten však stál v čele státu pouze dočasně. Druhý kartel elit byl složen nově zvoleným prezidentem Camillem Sham'unem, který za své funkční období do roku 1958 vystřídal pět premiérů. Ani toto období nezůstalo bez politických problémů a znovu se jednalo o nespokojenost s výkonem prezidentské funkce. Nový prezident byl svým dřívějším spojencem Jumblattem kritizován, že formuje radikální ideály, díky kterým byl donucen rezignovat jeho předchůdce. Zneužívání funkce způsobilo nespokojenost zejména mezi muslimskými obyvateli. Nelíbilo se jim, že konfesní rozložení vychází z křesťanské převahy. Jejich žádost o sčítání lidu byla křesťany zamítnuta. Období mezi lety 1956 a 1958 bylo celkově pro Libanon obtížné. Zvýšené dění v Arabském světě¹³ způsobilo mimo vnitřní neshody elit další problém. Byl znovuotevřený spor mezi libanonským nacionalismem a rostoucím panarabismem. Symbolem panarabismu se stal Egyptský prezident G. A. Násir, který společně se Sýrií založil Sjednocenou arabskou republiku. Společný arabský svět byl směr, kterým se nechalo inspirovat mnoho libanonských muslimů. Tato situace vyhovovala zejména nadnárodním stranám. Naopak křesťané stáli o udržení autonomie a spolupráci se Západem, jako garanci své nezávislosti. Atmosféru zhoršoval svým otevřeným anti-Násir a prozápadním postojem prezident Sham'un (Dekmejian, 1978, s. 253 – 254).

Při znovuzvolení v roce 1957 byl Sham'un nařčen z volební manipulace, což vyústilo v nespokojenost ostatních zu'ama¹⁴. Obávali se záměrů, které by při nepokojích zvýhodnily pouze prezidenta a jeho náboženskou skupinu. Neshody mezi oběma stranami se zvyšovaly a důsledkem byly demonstrace cílené proti prezidentovi a podporující násirismus. Vše se vystupňovalo do společenské vřavy v letech 1957-58. Sham'un se snažil bouřlivý stav vyřešit rozšířením kabinetu na čtrnáct členů, čímž zahrnul i zástupce odpůrců. Obrátil se také na Spojené státy, Británii a Francii s prosbou o pomoc, s obavou, že je ohroženo fungování samostatného Libanonu. Intervence

---

¹³ Suezská krize, boje mezi Egyptem a Velkou Británií společně s Francií a Izraelem.

¹⁴ Tradiční muslimští náboženští vůdci (Seaver, 2000, s. 256).

spojeneckých vojsk nakonec proběhla, hrála však spíše symbolickou roli (Dekmejian, 1978, s. 253 – 254; Country Studies: Lebanon, 1987).

Celá tato napjatá situace vytvářela přílišný celkový tlak na rozhodovací aparát. Tento stav přímo neodpovídá Lijphartovu příznivému faktoru, který naopak vyžaduje relativně nízký tlak, který by dopřával dostatečný klid elitám k plnění jejich povinností. Je možné sledovat rozdíl u dvou krizí, které vypukly v rozmezí čtyř let. V době první velké koalice se jednalo o celkovou nespokojenost s prezidentem. Že se nejednalo pouze o muslimskou nespokojenost s maronitským prezidentem, může doložit odmítnutí maronitského armádního generála potlačit nepokoje. Za přítomnosti protestů byl prezident donucen rezignovat, a přestože se tato situace dá považovat za tlak na rozhodovací aparát, situace zůstala pouze vnitrostátní a byla vyřešena. Naopak v letech 1957 až 58 byla klíčovým rozdílem přítomnost hranice přesahujícího problému. Mimo podobnou nespokojenost s prezidentem přinesl také znovuotevření původní ideologické neshody. Tato situace vytvořila již přílišný tlak na rozhodovací aparát a státní uspořádání nebylo daleko od velmi brzkého pádu. Zároveň se ukázalo, že v době krize může být jediným řešením obrátit se na vnější sílu k navrácení rovnováhy.

2.3.2. Období od prezidenta Shihaba po vypuknutí občanské války v roce 1975

Situace na konci 50. let si tedy znovu vyžádala rezignaci prezidenta. Sham'unovi se nepodařilo udržet funkci a novým prezidentem byl mezi lety 1958 a 1964 zvolen již známý generál Fuad Shihab. Ten se pokusil problémy vyřešit složením nového kabinetu pod heslem „žádní vítězové, žádní poražení“. Své místo v kabinetu Rashida Karamima obdržely všechny soupeřící frakce. Shihab totiž chtěl, aby své slovo dostali všichni. Také počet členů parlamentu se zvýšil ze stávajících šedesáti šesti křesel na devadesát devět, kvůli maximalizaci politických možností a proporcionality. Do kabinetu byl poprvé přizván i zástupce Arménské pravoslavné církve. Tyto kroky vedly k uklidnění nepokojů, snížily však rozhodovací schopnost vlády. Generál Shihab přispíval svými činy k celkové modernizaci státu¹⁵ a období jeho vlády bylo považováno za velmi úspěšné. Praktikoval neutrální zahraniční politiku a udržoval

---

¹⁵ Soustředil se na zlepšení infrastruktury, rozvoj silničního systému, rozšíření tekoucí vody a elektřiny do odlehlých vesnic a budování nemocnic (Country Studies: Lebanon, 1987).

dobré vztahy s arabskými zeměmi i se Západem. První kroky v oblasti zahraničních věcí byla žádost Spojeným státům o stažení vojenských jednotek. Jeho opatření přinesla do Libanonu stabilitu a hospodářský rozvoj. Úspěšný kabinet vedený Karamimem se udržel nevídaně dlouhou dobu – dvacet sedm měsíců (Dekmejian, 1978, s. 253 – 254, Country Studies: Lebanon, 1987).

Prezident čtvrté velké koalice v letech 1964 až 1970 byl Charles Hilu. Jeho situace byla trochu rozdílná od generála Shihaba. Neměl totiž mezi obyvateli takovou prestiž ani podporu armády. Od počátku také čelil několika potížím¹⁶, ale největším problémem byl vznik palestinského aktivismu. Znovu se jednalo o problém přicházející ze zahraničí, což byla slabost libanonského konfesního systému. Pokud se doposud Libanonu dařilo vyhýbat arabsko-izraelskému konfliktu, nyní na něj dolehl naplno. Po arabské porážce v roce 1967 započaly izraelské útoky na Libanon, čímž se projevila další slabost - libanonská armáda. Libanon se totiž stal základnou palestinských partyzánských skupin, které zároveň útočily zpět na Izrael. Libanon byl tak přes palestinské uprchlíky nepřímě zapojen do arabsko-izraelského konfliktu. Zejména sunnitě podporovali přistěhovalce a partyzánské skupiny v jejich činnosti. Naopak libanonská armáda v čele s křesťanskými vůdci se dostávala s partyzány do střetu. Libanon společně s Yasirem Arafatem, vůdcem Organizace pro osvobození Palestiny, uzavřel v Káhiře dohodu pro obnovení klidu a vytvořil limity pro palestinské partyzány. Pod tlakem celé této situace docházelo ke ztrátě účinnosti velké koalice (Dekmejian, 1978, s. 253 – 254; Country Studies: Lebanon, 1987).

Uprostřed této vřavy byl pátým prezidentem v roce 1970 zvolen Sulayman Franjiyyah. Tento kartel přetrvával, ale inflace, korupce, zločinnost a časté izraelsko-palestinské střety na území Libanonu zapříčinily znovu naprostou nefunkčnost této vlády. V roce 1973 byl premiér Sa'ib Salam nucen rezignovat pro neschopnost zastavit boje mezi libanonskou armádou a Palestinci. Ani nový premiér Taqi al-Din Sulh se svým dvaceti dvou členným kabinetem nedokázal zabránit mezikonfesní válce, která vypukla v roce 1975 (Dekmejian, 1978, s. 253 – 254; Country Studies: Lebanon, 1987).

Po druhé krizi v letech 1956 až 1958 se do funkce dostal prezident Shihab a Libanon prosperoval. Od konce šedesátých let však nastaly obdobné problémy jako při předchozích krizích. V tomto případě se k nadměrnému tlaku přidala i vysoká vnější hrozba v podobě izraelských útoků. Podle Lijpharta může externí hrozba hrát roli

---

¹⁶ Například krachu Intra banky a násilným střetům ve volebním obvodě Zgharta (Dekmejian, 1978, s. 253 – 254)

příznivého faktoru, kdy by přiměla jednotlivé skupiny ke spolupráci proti společnému nepříteli. V Libanonu způsobila externí hrozba opačný efekt, tedy společnost rozdělila. Sunnité podporovali palestinské přistěhovalce v útocích na izraelské jednotky. Naopak křesťané se s nimi dostávali do konfliktu. Přestože Lijphart tvrdí, že druhá světová válka jako externí hrozba pomohla ke vzniku samostatného Libanonu a v některých dalších případech externí hrozba také pomohla¹⁷, v této situaci nesehrála žádnou pozitivní roli (Lijphart, 1969. s. 217). Proto Richard Hrair Dekmejian v případě Libanonu zmiňuje nutnost minimálního dění v okolí. Politické prostředí Středního východu patří mezi nejvíce nestabilní subsystém mezinárodního systému a Dekmejian zmiňuje tři konflikty, které výrazně ovlivnily Libanonskou nestabilitu. Přetrvávající boje mezi arabskými státy, sovětsko-americká studená válka a nyní zejména arabsko-izraelský konflikt. Libanon považuje za nejslabší stát v regionu, který se často stával bitevním polem pro své sousedy (Dekmejian, 1978, s. 259).

Konsociační demokracie připravila dobré podmínky pro stabilní fungování fragmentované společnosti. Jedinou výraznou chybou institucionálního uspořádání byly příliš silné pravomoci prezidenta. Tento nedostatek vyvolával muslimskou nespokojenost s konfesním rozložením, které zvýhodňovalo křesťany před muslimy. To způsobovalo nepokoje v letech 1952 a mezi roky 1956 a 1958. S oběma situacemi se Libanon dokázal vypořádat. Přestože v druhém případě byl přítomen zmíněný problém přerůstající hranice v podobě arabského nacionalismu, Libanon si i díky zahraniční intervenci a schopnostem prezidenta Shihaba dokázal se situací poradit. Již v této době se však hroutily jakékoliv snahy elit o přítomnost zastřešující loajality, což se projevilo v pozdějším vývoji. Přesto je toto období jedno z mála, kdy elity dokázaly jednat efektivně a nepokoje uklidnit.

Druhým problémem, který se po celou dobu vyskytoval, byla velmi špatná ekonomická situace. Vysoké rozdíly mezi skupinami se ještě zvětšovaly a kdykoliv se konaly demonstrace, mimo ideologického podtextu často souvisely i s ekonomickou nespokojeností. Ať už v roce 1958 nebo dále od roku 1967. Tento rozdíl výrazně zvyšovali palestínští přistěhovalci, kteří nejenže byli muslimského původu, ale jejich ekonomická situace byla velmi špatná. Navíc díky sílícím bojům na jihu země se obyvatelé stěhovali pryč, aby ochránili své rodiny. Destinací byl zejména Bejrút, který

---

¹⁷ V Nizozemsku za první světové války, v Belgii na počátku 19. století při bojích za nezávislost a v Rakousku po druhé světové válce, kdy bylo Rakousko kontrolováno spojeneckými vojsky (Lijphart, 1969. s. 217).

se potýkal s nedostatkem pracovních pozic a imigranti končili v uprchlických táborech na předměstí Bejrútu (Country Studies: Lebanon, 1987). Tato nerovnost vzbuzuje zášť vůči více prosperujícím skupinám, kterými byly zejména křesťané a částečně drúzové (Chamie, 1980). Nevyrovnaný konfesní systém a špatnou ekonomickou situaci se mohly libanonské elity pokusit vyřešit pomocí vhodných činů, které jsou pro konsociační demokracii tak důležité. Ale neregulovatelnou vlnu přistěhovalců a válečný konflikt v sousedních státech, který se přenesl do samotného Libanonu, elity pomocí konsociační demokracie vyřešit nemohly.

3. Krach konsociační demokracie v Libanonu

Druhou větší krizi Libanon již neustál a v roce 1975 vypukla občanská válka. Předchozí kapitoly přiblížily situaci, za které se Libanon do vnitrostátního konfliktu dostal. Důležitou roli sehrál arabsko-izraelský konflikt, který přinesl ozbrojený konflikt na území Libanonu. Selhání v Libanonu však bylo mnohonásobné a vina krachu se nedá přisuzovat pouze vzniklému arabsko-izraelskému konfliktu. Michael C. Hudson poukazuje na problémy, které vznikly ještě před zatažením Libanonu do arabsko-izraelského konfliktu a které následně způsobily neefektivní reakci Libanonských elit (Hudson, 1976). Příčiny konfliktu se dají rozdělit na vnitřní a vnější. Vnitřní dlouhou dobu rostly uvnitř Libanonského státu a vyvrcholily v sedmdesátých letech. Vnější se pak týkají právě arabsko-izraelského konfliktu. Cílem této kapitoly je shrnout důvody krachu konsociační demokracie v Libanonu a zjistit, jakou roli u obou skupin sehrála konsociační demokracie.

3.1. Vnitřní problémy

Přestože Libanonská konsociační demokracie vydržela třicet dva let, průběh se nedá označit za bezproblémový. Skoro za každého prezidenta se vyskytovaly potíže, kterým musel čelit on a ostatní členové velké koalice. Brenda M. Seaver zmiňuje problémy, se kterými se Libanon potýká již od počátku nového státu. Mezi ně patří demografické položení státu v oblasti Blízkého východu, které zvýhodňuje muslimy před křesťany. Dále konfesní rozložení velké koalice od počátku zvýhodňuje maronity před muslimy. Vzestup radikalizované muslimské inteligence, která

požadovala sociopolitické změny a zabývala se panarabismem. A zejména neschopnost libanonských elit efektivně se vypořádat s regionálním rozvojem a socioekonomickými rozdíly, které znevýhodňovaly zejména muslimy (Seaver, 2000, s. 257).

Až do prvních nepokojů na přelomu let 1957 a 1958 se zdálo, že Libanon zvládá budování nového státu i přes některé problémy celkem obstojně. Nepokoje v těchto letech se podařilo uklidnit, ale problémy díky kterým vypukly, se nepodařilo vymýtit dostatečně a bylo jen otázkou času, kdy se konflikt dostaví znovu. Zejména sociální a ekonomické problémy se v průběhu času prohlubovaly. Rostoucí ceny, klesající mzdy, vysoká inflace a nízký hrubý národní produkt společně s exportně orientovanou ekonomikou, ještě více zvýrazňovaly rozdíl mezi chudými a bohatými (Seaver, 2000, s. 257; Hudson, 1976, s. 115). Toto dělení odráželo i dělení náboženské, ekonomická nespokojenost rozšiřovala zášť skupin vůči sobě a ty se dostávaly do střetu. Bylo potřeba modernizovat. Žádná výrazná akce však nepřicházela. Michael C. Hudson upozorňuje na problém proporcionality nutné pro konsociační demokracii, která zhoršuje tyto ostatní problémy, díky tomu, že vytváří strnulost. Politika zůstává setrvačná a je náročnější prosadit nějakou změnu. Přichází tak administrativní neefektivita (Hudson, 1976, s. 114). Důkazem může být zahrnutí všech náboženských skupin do vládního kabinetu prezidentem Shihabem, které způsobilo naprostou neakceschopnost výkonné složky moci. Nespokojenost zejména muslimských obyvatel, kteří se vyskytovali na spodních patrech socioekonomického žebříčku, s neschopností modernizovat rostla a s ní se stupňovaly i vřavy uvnitř státu.

Dalším výrazným problémem, který se částečně týkal také externích problémů, ale patří stále do této skupiny, byla palestinská otázka. Díky arabsko-izraelskému konfliktu proudilo do Libanonu velké množství palestinských muslimských uprchlíků. Tito partyzáni bojovali na muslimské straně v arabsko-izraelských válkách a znovu probouzeli v Libanonských muslimech jejich arabskou identifikaci. Podobně tedy jako v roce 1958 se muslimové více obraceli na své zahraniční spojence než na svůj vlastní stát (Hudson, 1976; Seaver, 2000).

Pro celou tuto napjatou situaci byl podle Brendy M. Seaver zlomovým bodem vnitřních problémů dvě události z roku 1975. První se týkala rybářské stávkou v únoru roku 1975, kdy se ve třech městech, Sidonu, Tyre a Tripoli, protestovalo proti založení monopolní rybářské společnosti Protein Company. Rybáři byli většinou z nižší společenské vrstvy, tudíž zejména muslimové. K jejich ještě větší nespokojenosti přispělo, že velkou část firmy vlastnil bývalý prezident Camill Sham'un, tedy

křesťanský maronita. Nejbouřlivější protesty proběhly v Sidonu, kde Libanonská armáda začala střílet do rozvášněného davu. Při tomto vojenském zásahu byl smrtelně zraněn Ma'rif Sa'ad, vůdce sunnitské organizace Popular Nasserist Organization of Sidon. Na základě této vojenské reakce se protesty přesunuly do většiny velkých měst, kde docházelo k bojům mezi muslimskými ozbrojenci a armádou. V tomto bodě se k socioekonomickým nepokojům a muslimským bouřím přidal další problém. Palestinské ozbrojené komando začalo bojovat po boku Libanonské radikální milice. Tato spolupráce Palestinců a Libanonských levicových muslimů poukazuje na propojenost socioekonomické nespokojenosti a palestinské otázky (Seaver, 2000, s. 256).

Druhá událost se odehrála o dva měsíce později, v dubnu téhož roku. Jedná se o událost, která zatáhla do bojů i druhou skupinu – křesťany. Vůdce dominantní maronitské strany Kata'ib party Pierre Gemayel byl s dalšími křesťany napaden střelbou při vysvěcení nového kostela v oblasti křesťanského předměstí Bejrútu. Zabití byli tři křesťané. Ještě stejný den, přišla křesťanská odplata. Maronitští ozbrojenci zaútočili na autobus obsazený zejména Palestinci. Autobus měl namířeno do uprchlického kempu. Tato projevená nespokojenost s problémy, které přicházejí zároveň s palestinskými uprchlíky, si vyžádala dvacet sedm mrtvých a dvacet zraněných. Po těchto dvou událostech se do otevřeného boje dostala strana Kata'ib a levicoví muslimové společně s palestinskými ozbrojenci (Seaver, 2000, s. 256).

Z bojů na úrovni masy se tedy konflikt přenesl i do oblasti elit. Kamal Jumblatt, vůdce Progressive Socialist party a hlava zastřešující organizace Libanonské národní hnutí, která zahrnovala zejména muslimské strany, vyhlásil bojkot jakékoliv vlády, která by obsahovala členy Kata'ib. Výjimkou celé napjaté situace byl Yasir Arafat, vůdce palestinské liberální organizace, který se snaží situaci vyřešit. Maronitské strany¹⁸ reagují vystoupením z kabinetu, což vedlo k rezignaci premiéra Rashida al-Sulha. Výsledek rozepří byla země rozdělená na dvě široká hnutí - Libanonské národní hnutí¹⁹ a Libanonskou frontu²⁰ (Seaver, 2000, s. 257). Libanonské národní hnutí seskupovalo ideologicky rozdílné tendence – násiristy, pan-Syrské nacionalisty²¹, Baasisty²² a komunisty. Jejich cílem bylo zrušit výsadní postavení maronitů a zavést racionální,

¹⁸ Kata'ib, National Liberal, National Bloc

¹⁹ The Lebanese National Movement

²⁰ The Lebanese Front

²¹ Skupina usilující o obnovení Velké Sýrie.

²² Skupiny ideologicky spjatá se skupinou Baas.

liberální demokracii. Skupina se tedy skládala zejména z muslimů, odpůrců maronitů a členů nižší střední třídy (Reilly, 1982, s. 14). V čele Libanonské fronty stály maronitské elity Pierre Gemayel, Camill Sham'un, Sulayman Franjiyyah a Father Kassis. Jednalo se spíše o pravicové uskupení (Seaver, 2000, s. 257; Reilly, 1982 s. 15).

3.2. Vnější problémy

Hroutící se situace uvnitř státu zapříčinila, že arabsko-izraelský konflikt a palestínští přistěhovalci byli vrcholem všech problémů. Mezi problémy, které uvádí Brenda M. Seaver, byla zmíněna geografická poloha. Většina okolních států má výraznou muslimskou převahu. V roce 1948 přibyl nový stát – Izrael. Není to stát křesťanský, avšak stejně jako Libanonští křesťané, má blíže k západnímu světu. Naopak Palestina, která se dostala s Izraelem do sporu, má stejně jako sunnité blíže ke světu arabskému (Hudson, 1976; Seaver, 2000).

Vnější problémy byly tedy založeny zejména na porušení nepsané dohody, která byla součástí Národního paktu, že Libanonská zahraniční politika se nedostane do přílišného souladu se západem nebo naopak s islámským arabským světem a libanonská společnost zůstane zastřešena novým státem. První problém se dostavil na konci padesátých let, kdy Libanon uvízl mezi násirismem a prozápadním smýšlením. I přes nepokoje se podařilo společný stát zachovat. Mnohem větší problémy nastaly v roce 1967, kdy arabské státy prohrály tzv. šestidenní válku, a do Libanonu začali proudit palestínští přistěhovalci ve velkém. Prohra arabských států v tomto konfliktu způsobila zlomový bod v palestínské migraci. Izrael se totiž ujal arabských přilehlých území²³ (Murden, 2000). Migrace Palestinců začala již po první arabsko-izraelské válce v roce 1949. V porovnání s migrací, která nastala po roce 1967, se však jednalo o nepatrný přesun uprchlíků na libanonské území. Ve stejném roce započala palestínská menšina v Libanonu útok na Izrael, čímž se samotný Libanon stal cílem útoku (Hudson, 1976; Seaver, 2000).

Jižní Libanon byl systematicky devastován izraelskými nálety, jejichž záměrem bylo obrátit Libanon proti palestínským přistěhovalcům. Byli to oni, kdo svými útoky na Izrael zapříčinili zpětné údery směrem na Libanon. Izrael si totiž uvědomoval, že křesťanské skupiny jsou spíše prozápadní, tedy na Izraelské straně. Do střetu

²³ Gaza, Sinai, západní břeh Jordánu, arabský východ Jeruzalému

s palestinskými partyzány se proto dostávala i libanonská armáda, aby docílila omezení jejich činnosti. To naopak způsobovalo demonstrace libanonských muslimů proti narušování muslimské autonomie a na podporu Palestinců. A pokud se doposud Libanonským elitám nedařilo stát modernizovat, nyní bylo snažení naprosto zbytečné. Nejenže Izraelské útoky devastovaly Libanon materiálně i lidsky, ale jak bylo zmíněno i velká koalice přestávala díky názorovému pnutí fungovat. Fúze vnitřních problémů s tímto externím zatížením způsobila úplné zhroucení občanského řádu (Hudson, 1976, s. 116). Chaos se stupňoval až do roku 1975, kdy se přenesl do úplného zhroucení konfesního systému a vypuknutí občanské války mezi náboženskými skupinami.

3.3. Shrnutí příčin vypuknutí občanské války

Ze zmíněných vnitřních a vnějších problémů lze shrnout důvody krachu konsociační demokracie a vypuknutí občanské války v roce 1975. Bylo zmíněno několik faktorů, které Lijphart považuje za příznivé pro stabilitu konsociační demokracie. Vnitřní i vnější problémy poukazují na nepřítomnost některých z nich, které byly pro Libanon klíčové.

Prvním problémem byla nepřítomnost socioekonomické vyrovnanosti mezi segmenty. V Libanonu se jednalo o zaostalost muslimských skupin, zejména sunnitů a šiitů. Zároveň však Lijphart dodává, že nesplnění této podmínky nemusí hned být překážkou pro konsociační demokracii. Podmínku lze zlepšit úmyslnými politickými akcemi a preferenčním jednáním se segmenty z nižších pozic ekonomického žebříčku (Chamie, 1980). Nic takového se však v Libanonu nepovedlo. Byla zde málo početná dominantní ekonomická třída, velmi slabá střední třída a velmi početná chudina. Tom Najem na základě výzkumu Rogera Owena zmiňuje, že třicet dva procent hrubého národního produktu bylo produkováno pouhými čtyřmi procenty libanonské společnosti. Problém byl i geografický. Centrem ekonomiky byl Bejrút, který produkoval třetinu hrubého národního produktu. Zato zemědělský sektor, ve kterém byla zaměstnána polovina pracovní síly, vyprodukoval pouze patnáct procent (Owen, 1976, cit. In: Najem, 1998, s. 10). Libanonská vláda se pokoušela podporovat venkovské oblasti pomocí rozvojových projektů. Ty se však setkaly s odporem zu'ama, kteří se obávali ztráty kontroly nad svou oblastí. Nízká ekonomická síla na venkově proto způsobovala migraci do měst, zejména do Bejrútu. Zde naopak místní zu'ama

nebyli schopni poskytnout ochranu tak velkému počtu lidí, přicházejících do jejich oblasti vlivu (Najem, 1998, s. 11).

Druhý příznivý faktor, který v Libanonu selhal, je zastřešující loajalita. Bylo zmíněno, že na úrovni masy nepůsobil tento faktor od počátku. Bylo tedy na elitách, aby u svých skupin dokázaly podnítit jednotné libanonské smýšlení. Zejména muslimské elity nedokázaly vést svou skupinu, která směřovala spíše k panarabismu a arabskému nacionalismu. Pro udržení podpory u svých členů proto raději porušovaly slib daný Národním paktem, že budou provozovat neutrální mezinárodní politiku a začaly také podporovat palestinské přistěhovalce, kteří znovuotevřeli společné arabské cítění. Byl zde tedy nedostatek politické komunity, která by se společně snažila uklidnit napjatou situaci (Najem, 1998, s. 11).

Problémem, který také zapříčinil nespokojenost muslimského obyvatelstva a jejich příklon k arabskému nacionalismu je konfesní rozložení, které zvýhodňovalo křesťany před muslimy. Maronité již nebyli nepočetnější skupinou a podle muslimů neměli legitimní nárok na politickou dominanci. Žádali proto odpovídající podíl na politické moci. Jednalo se zejména o příliš silné pravomoci prezidenta a větší poměr křesel v poslanecké sněmovně. Tato nevyrovnanost se projevovala již od počátku samostatného Libanonu. Během funkčního období prezidenta Camilla Sham'una bylo dokonce požadováno sčítání lidu, které bylo zamítnuto (Dekmejian, 1978, s. 253; Najem, 1998, s. 12).

Dalšími problémy, které v konečném důsledku způsobily naprostou neakceschopnost vlády, byly přílišný tlak na rozhodovací aparát, externí hrozba a příliš široké zastoupení náboženských skupin ve vládním kabinetu. Prezident Shihab zahrnul do kabinetu všech sedmnáct náboženských skupin. Již za jeho funkčního období se ukázalo, že takto široké zastoupení snižuje akceschopnost instituce. To brzdilo vývoj státu zejména při snaze modernizovat a vymýtit ekonomické problémy. Proporcionalita zhoršovala ostatní problémy a způsobovala nehybnost a nefunkčnost státního rozhodování (Hudson, 1976, s.114). Nespokojenost s touto nehybností přinášela nepokoje s politickým a ekonomickým podtextem, které společně s arabsko-izraelským konfliktem způsobovaly přílišný tlak na rozhodovací aparát. A pokud doposud nebyly elity schopny situaci vyřešit, toto napětí jejich jednání ještě zpomalovalo. S arabsko-izraelským konfliktem navíc přicházela i externí hrozba, která pro křehký libanonský systém přinášela další nebezpečí. A podle toho co následovalo, má Dekmejian pravdu

v tom, že Libanon pro svou stabilitu potřebuje minimální dění ve svém okolí (Dekmejian, 1978, s. 259).

Selhal ještě jeden faktor konsociační demokracie, který nepatří mezi příznivé, ale přímo mezi nejzásadnější. A to schopnost elit spolupracovat a překračovat tak meze dané segmentálními, resp. subkulturními hranicemi. Žádný druh institucionálního uspořádání, ani široké spektrum příznivých podmínek nepřimějí elity spolupracovat. Tato vůle musí vycházet z nich samotných a bez ní nemůže stabilní konsociační demokracie fungovat. Při vypuknutí nepokojů bylo na elitách, aby tyto konflikty řešily a předložily společnosti návrhy řešení, které by byly všeobecně přijatelné. V tomto případě se nedá uvažovat o selhání teorie konsociační demokracie, ale jedná se o selhání elit, které tuto teorii chtěly zavést v praxi. Proto pokud má v Libanonu někdy konsociační demokracie fungovat, schopnost elit spolupracovat se musí zlepšit.

4. Rekonstrukce Libanonu po občanské válce

V roce 1975 vypukla občanská válka, která zasáhla území celého Libanonu. Cílem této kapitoly je nastínit průběh konfliktu a rekonstrukci Libanonu v roce 1989, kdy je uzavřena Taifská dohoda. Především pak přiblížit změny, které tato dohoda vnáší do libanonského politického systému.

4.1. Libanonská občanská válka

Boje na území Libanonu probíhaly v letech 1975 až 1989. Úplný klid nastal na podzim roku 1990 (Najem, 1998, s. 28). Do roku 1976 se Libanon rozdělil na tři malé státy. Prvním byl maronitsko-křesťanský stát na pobřeží mezi Bejrútem a Tripoli. Druhý byl na jihu u Izraelských hranic. Ten obývali drúzové, sunnité a palestínští přistěhovalci. Posledním byl šíitský stát na západě, později kontrolovaný syrskou armádou. V prvních letech války, od roku 1975 do roku 1976, rozložení sil favorizovalo muslimské Libanonské národní hnutí a jejich palestinské spojence, kteří i přes větší aktivitu nedokázali vše ukončit ve svůj prospěch (Krayem). Válečná situace nedovolovala volbu nového parlamentu, prezidentem však byl v roce 1976 zvolen Elias Sarkis. Tento rok změnil i sílu Libanonského národního hnutí, které bylo po syrské intervenci téhož roku na ústupu a jejich vliv na politické dění klesal. Sýrie z počátku

stála na straně Libanonského národního hnutí, ale po přehodnocení situace a žádosti prezidenta proběhla jejich vojenská intervence na podporu maronitské Libanonské fronty. Libanonské národní hnutí proto postupně opouštělo program politické reformy a v roce 1980 začíná stavět na tradičním islámském vedení. Tento nový program byl založen na zachování tradičního konfesního systému, ale s redistribucí sil jednotlivých skupin odpovídající demografickým a politickým změnám. Během funkčního období prezidenta Sarkise probíhaly různé iniciativy na diplomatické urovnání konfliktu, žádný však neuspěl. Libanonská fronta postupně posilovala a čekala na příznivý vývoj k prosazení vlastních zájmů. Libanonské národní hnutí však nebylo schopno zahájit proces vyjednávání (Krayem).

Izraelská invaze v roce 1982 ještě více posiluje Libanonskou frontu. Jejich militantní vůdce Bashir Gemayel byl zvolen do prezidentského úřadu a o několik dní později zavražděn. Do funkce byl proto téhož roku zvolen jeho bratr Amin. V osmdesátých letech probíhala i americká angažovanost o mírové řešení. Uvnitř jednotlivých skupin byly odlišné frakce, kdy jedni chtěli vyjednávat, druzí chtěli docílit všech svých cílů. Schůze v roce 1983 v Ženevě a v roce 1985 v Damašku, kterých se účastnily frakce pro dialog, nevedly k žádným výsledkům. V roce 1986 končí funkční období prezidenta a již nebyl zvolen nový. Situace byla na mrtvém bodě. Nejvyšší armádní velitel Michel Aoun byl uznáván pouze v křesťanské oblasti. V roce 1989 vyhláší válku za osvobození a útočí na Syrskou armádu. Tento konflikt naopak zapříčiní vyšší počet syrských vojáků přítomných na území Libanonu a hlavně konflikt uvnitř maronitské skupiny (Krayem).

V roce 1989 zasahuje Irák na podporu Aouna proti Sýrii. Aby nedošlo k eskalaci regionálního konfliktu, vytvořily arabské státy tripartitní výbor pro vypořádání se s libanonskou krizí. Výbor tvořil král Saudské Arábie Fahd, marocký král Hassan a alžírský prezident Shadli Ben Jedid. Šedesát dva libanonských poslanců, kteří zůstali naživu z devadesáti devíti zvolených v roce 1972, se sešlo v Saudské Arábii ve městě Taif. Probíhala diskuse o národním usmíření na základě dokumentu, který byl již z velké části připraven²⁴. Po dvaceti dvou dnech vyjednávání dospěli poslanci k dohodě známé jako Taifská dohoda²⁵ (Salman, 1990; Krayem).

---

²⁴ Ještě před jednáním se k dokumentu měla možnost vyjádřit Sýrie, Spojené státy americké a někteří libanonští představitelé (Krayem).

²⁵ Oficiálně se dokument nazýval The National Accord Document (Krayem).

4.2. Taifská dohoda

Důležitým bodem dohody byla shoda na jednotě a společné identitě Libanonu. Nejlepším řešením poslanci shledali zachování jednotného suverénního Libanonu s politickým vzorcem, který zastaví válku. Tento vzorec měl také přinést stabilitu, která měla přispět k obnovení institucí, hospodářství a posílit schopnost čelit měnícím se regionálním a mezinárodním podmínkám (Krayem). Dohoda obsahovala pouze drobné změny politického systému a výrazně se nelišila od předchozích mírových plánů předložených v letech 1976 a 1985. Jednotlivé změny však byly důležité pro uklidnění situace. Jednalo se zejména o vytvoření rovnováhy moci mezi muslimy a křesťany. Politický a ekonomický systém měl zůstat stejný jako před občanskou válkou (Najem, 1998, s. 20-21).

Dohoda určuje arabskou identitu Libanonu, který se znovu stává nezávislým, svrchovaným a svobodným státem, který je vlastí pro všechny Libanonce. Potvrzuje tedy jednotu Libanonu. V dohodě je také zakotven základní národní cíl. Tím bylo zrušení politického sektářství, které způsobilo občanskou válku (Krayem). Změny konfesního systému měly odpovídat současnému počtu členů nejvýraznějších náboženských skupin. Pravomoci prezidenta, premiéra a předsedy parlamentu byly rozloženy tak, aby odrážely postavení tří nejsilnějších náboženských skupin - maronitů, sunnitů a šíitů (Najem, 1998, s. 24).

Všechny změny dohodnuté v roce 1989 byly v roce 1990 ukotveny také v ústavě. Konkrétní změny vypadaly takto. Obsazení jednotlivých postů členy konkrétní náboženské skupiny zůstalo stejné. Výkonnou moc měl v rukou dále výhradně prezident. Jeho pravomoci byly sníženy a přeneseny na Radu ministrů (vládní kabinet). Ta byla povinna vykonávat své povinnosti v souladu s ústavou. Tímto krokem bylo odstraněno dominantní postavení maronitů a zajištěna spravedlivá účast křesťanů a muslimů ve vládě. Prezident byl považován za strážce jednoty, nezávislosti, územní celistvosti a ústavy. Zato postavení premiéra jako předsedy Rady ministrů bylo vůči původním pravomocem posíleno. Stejně jako postavení samotných ministrů. Nominaci na post premiéra vydával prezident a schvalování probíhalo v parlamentu. Posílení pozice proběhlo i u šíity obsazovaného předsedy parlamentu. Funkční období bylo zvýšeno na čtyři roky a byl snížen počet případů, kdy je možné rozpustit parlament. Počet členů parlamentu byl zvýšen ze stávajících devadesáti devíti na sto osm a dosavadní poměr šest ku pěti ve prospěch křesťanů byl vyrovnán. Křesťané a

muslimové tedy obsazovali každý po padesáti čtyřech křeslech (The Taif Accord). Na základě těchto změn se politický systém Libanonu stal místo prezidentského parlamentním, kde zůstaly zachovány principy konsociační demokracie (Krayem).

Závěr

Práce si v úvodu dala za cíl zhodnotit fungování konsociační demokracie v Libanonu v letech 1943 až 1975, posoudit jak elity zvládly spolupracovat za podmínek odpovídajících teorii konsociační demokracie a zjistit jaký přínos měla tato teorie pro Libanon. Důležitou součástí mělo být i sledování příznivých faktorů, které ovlivňovaly stabilitu Libanonu.

V roce 1943 vznikl samostatný Libanonský stát, jenž fungoval na principech konsociační demokracie. Přestože situace libanonské fragmentace nebyla pro zavedení konsociační demokracie ideální, institucionální uspořádání bylo nastaveno tak, aby spolu náboženské skupiny dokázaly spolupracovat. Velká koalice se rýsovala již ve třicátých letech a elity se dokázaly spojit při společné snaze o nezávislost. Zastoupení v rozhodovacím aparátu umožnilo účastnit se výkonu moci všem relevantním politickým skupinám. Síla jejich pravomocí měla odpovídat početní velikosti. Díky nastolení této spolupráce nedošlo po nabytí samostatnosti k nadvládě jedné skupiny, která by dostala do rukou veškerou moc a utlačovala ostatní skupiny. Ke stejnému účelu posloužil i další princip konsociační demokracií - proporcionalita. Počet míst v parlamentu vyhrazených pro jednotlivé skupiny nezávisel pouze na volbách, ale byl předem určen v daném poměru. Vhodně nastavený volební systém navíc podporoval spolupráci napříč náboženskými skupinami a kandidát potřeboval pro zvolení hlas od členů své náboženské skupiny i od ostatních skupin. Tyto principy konsociační demokracie tedy umožňovaly nutnou spolupráci a zastoupení každé relevantní skupiny ve výkonné i zákonodárné moci. Méně zastoupené skupiny konsociační demokracie v Libanonu ochraňovala vzájemným vetem a segmentální autonomií. Zejména autonomie jednotlivých náboženských skupin byla v Libanonu silnou stránkou ochrany menšin.

Institucionální uspořádání bylo tedy vhodné, ale elity svým chováním situaci ne úplně zvládly. Při projevení muslimské nespokojenosti s neoprávněným zvýhodněním křesťanů v konfesním rozložení nepřišla žádná reakce. Rozdělení postů proběhlo na

základě sčítání z roku 1932, a jak uváděla kapitola o libanonské fragmentaci, počty se od té doby změnily. Požadované sčítání lidu bylo odmítnuto a změna rozložení neproběhla. Problém způsoboval zejména příliš silný post prezidenta. Díky nespokojenosti pozornost muslimského obyvatelstva přecházela k arabskému nacionalismu a panarabismu, kde vidělo příznivější budoucnost, než ve společném státě s křesťany. Navíc se projevovala neefektivita proporcionality při nutných změnách směrem k modernizaci země a řešením socioekonomických problémů. Zejména tyto dva problémy způsobovaly chybějící zastřešující loajalitu. Izraelsko-arabský konflikt poté posloužil již jako rozbuška pro hromadící se problémy. Elity, které v roce 1943 měly zájem na budování společného státu, nedokázaly svými politickými činy přenést tento zájem i na zbytek obyvatelstva a obyvatelstvo sjednotit. Muslimové chtěli hrát v Libanonu hlavní roli a křesťané se naopak nedokázali vzdát svého výsadního postavení. Tuto situaci principy konsociační demokracie vyřešit nedokázaly, neboť jak uvádí Lijphart, klíčové je, aby si elity byly vědomy nebezpečí, které může fragmentace společnosti přinášet. Musí být schopny vzájemně spolupracovat a dokázat předložit společnosti návrhy řešení problémů, které by byly všeobecně přijatelné (Lijphart, 1968, s. 22-23). Selhání konsociační demokracie tedy přichází v tomto bodě.

Po čtrnácti letech se Libanon v roce 1989 díky Taifské dohodě navrácí k principům konsociační demokracie. Proběhly důležité změny, které měly napomoci k vyřešení zmíněných problémů a znovu nastolit stabilitu. Důležité bylo zejména vyrovnání rozložení sil, které se setkávalo s velkou nespokojeností. Opatření, které mělo být provedeno mnohem dříve, se konečně dočkalo zavedení. Elity se znovu dohodly na společné spolupráci, která sice nedává žádnou záruku, ale již pouhé opětovné zavedení velmi podobného politického systému po občanské válce poukazuje na spokojenost libanonských elit s principy konsociační demokracie. I přes veškerý arabský nacionalismus a cíle muslimských skupin, nebyly tyto skupiny pro zrušení libanonského státu na základech sdílené moci. Před vypuknutím občanské války v roce 1975 chtělo Libanonského národního hnutí zrušit výsadní postavení maronitů a zavést racionální, liberální demokracii (Reilly, 1982, s. 14). Ani během občanské války Libanonské národní hnutí nemělo v úmyslu úplně ovládnout Libanon. Chtělo docílit zachování tradičního konfesního systému, ale s redistribucí jednotlivých sil odpovídající demografickým a politickým změnám (Krayem).

Elity si po občanské válce mohly díky předchozím zkušenostem více uvědomovat možnou hrozbu a projevit větší snahu při hledání společného řešení.

Lijphart dobu trvání konsociační demokracie uvádí mezi svými příznivými faktory. Čím déle jsou spolu elity zvyklé spolupracovat na konsenzuálních dohodách, tím je pravděpodobnější, že se tato kooperace stane zvykem (Lijphart, 1969, s. 216-217). A přestože byla tato spolupráce přerušena občanskou válkou, elity mají na co navazovat. Možná dokonce až po občanské válce nastala ideální doba pro konsociační demokracii, protože teprve po ní se skupiny dostaly do opravdového konfliktu, který neumožňuje spolupráci. Motivace se situací něco dělat byla tedy vyšší a elity si mohly být vědomy, kam až může nebezpečí zajít. Důležitým byl také nový společný cíl, kterým bylo zrušení politického sektářství, které výrazně omezovalo poslání konsociační demokracie, protože uvnitř politické reprezentace, která má rozhodovat společně, se objevovaly samostatné skupiny.

Další problémy, které zapříčinily konflikt, se nedají změnit pouhou dohodou, ale vyplývají právě z příslibu spolupráce elit na hledání vhodného řešení pro všechny skupiny. Jedná se tedy o dlouhodobé cíle, které libanonské elity nedokázaly splnit před občanskou válkou. Zejména bylo důležité osvojování chybějící zastřešující loajality. Geografické položení Libanonu znevýhodňuje křesťany a tato situace se změnit nedá, ale pokud muslimské elity půjdou svým skupinám příkladem a budou prosazovat jednotu Libanonu, může být arabský nacionalismus omezen. Nepřítomnost zastřešující loajality však souvisela také s muslimskou nespokojeností ohledně jejich socioekonomické situace, kterou elity nedokázaly zlepšit.

Doposud byly zmíněny nedostatky, které se podařilo napravit, nebo jdou napravit cíleným jednáním. Libanon se však potýkal se situacemi, které nelze změnit ani pomocí principů konsociační demokracie. Jedná se o výše zmíněné vnější problémy. Tedy o zvýšené konfliktní dění v okolí, které způsobilo nestabilitu. Vystupování Libanonu samozřejmě k situaci v regionu přispívá, nemůže však zabránit jakýmkoliv konfliktům v blízkém okolí. Elity mohou pouze těmto děním věnovat vyšší pozornost, nežli věnovaly před vypuknutím konfliktu.

Konsociační demokracie tedy přinášela do Libanonu mnoho pozitivního a skupiny díky ní začaly znovu spolupracovat. Neznamená to však, že toto uspořádání je ideálním systémem, který dokáže vyřešit všechny libanonské problémy. Nejenže se pomocí principů konsociační demokracie nemusí dařit krotit fragmentovanou společnost, která pro stabilitu potřebuje klidné mezinárodní okolí v tak nestabilním regionu jako je Blízký východ. Ale potíže mohou způsobovat i samotné principy konsociační demokracie. Například již před občanskou válkou velmi široká

proporcionalita způsobovala neakceschopnost. Rozšiřující se muslimská část obyvatelstva nemusí být spokojená s dělením moci s křesťany. Anebo spory mohou přerůst do podoby, v níž nebude možné konsenzuálně spolupracovat. Konsociační demokracie byla však jedním ze způsobů jak napjatou situaci v Libanonu zklidnit a libanonské elity v roce 1989 podruhé vsadily na její prvky, které jim doposud přinášely i mnoho pozitivního.

Summary

The main aim of this thesis was to assess functioning of Lebanon political system based on the principles of the Consociational theory since 1943 till 1975 and to find out what contribution this theory had.

In 1943 Lebanon became an independent state and its political system contained Consociational principles. The situation of Lebanese fragmentation wasn't ideal but the institutional organization was set the way that the groups were able to cooperate. Grand coalition allowed the representation of all relevant groups in decision-making apparatus. This collaboration avoided the domination of one group which would get all the power and oppress the other groups. For the same reason served in Lebanon another principle of the Consociational theory – proportionality. The number of seats per group in parliament did not depend on the election only but it was pre-determined in the given ratio. These principles of Consociational theory allowed necessary cooperation. Less represented groups were protected by mutual veto and segmental autonomy. Especially the autonomy of every religious group was a powerful protection of minorities in Lebanon.

Institutional organization was therefore appropriate but the elites did not solve the situation ideally. There was no response to Muslim dissatisfaction with unauthorized Christians' advantage. Muslims' attention therefore passed to Arab nationalism and panarabism where they've seen more prosperous future than in a common state with Christians. Moreover the inefficiency of proportionality appeared during efforts to modernize and to solve socio - economic problems. The whole situation caused the lack of an overarching loyalty. Arab – Israeli conflict has been the culmination of the situation. Elites which in 1943 had an interest in state building failed their political actions to pass this concern on the rest of the population. Even the principles of

Consociational theory did not ensure it. Especially the ability to submit generally acceptable suggestions for solving problems was missed.

In 1989 Lebanon returned to the principles of Consociational theory. There were made some important changes that should help to resolve these problems and restore stability. It is possible to see the interest of elites to maintain the existing political system. Thanks to previous experience elites could learn from their mistakes and avoid making other bad decisions. Which was also important was the new common goal to abolish political sectarianism.

Consociational democracy brought many positives to Lebanon and the religious groups started to cooperate again. Unfortunately this does not mean that this arrangement is an ideal system which can solve all the Lebanese problems. Problems can be also caused by the principles of Consociational theory itself. Proportionality may cause immobility, the expanding Muslim part of the population may not be satisfied with the division of power with Christians or disputes can escalate into a form, in which it will not be possible to work consensually. The Consociational theory was one of the methods how to ease the tense situation in Lebanon. In 1989 Lebanese elites used the elements that brought them until now also many positives for the second time.

Použitá literatura

Neperiodická literatura

GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny Islámských zemí*. Praha: Karolinum, 1999. 427 s. ISBN 80-7184-599-X

LIJPHART, Arend. *Democracy in Plural Societies : A Comparative Exploration*. New Haven: Yale university press, 1977. x, 248 s. ISBN 0-300-02494-0

HOURANI, Albert. *Dějiny Arabského světa: od 7. století do současnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 566 s. ISBN 978-80-7422-059-3

LENCZOWSKI, George. *The Middle East in World Affairs*. New York: Cornell University Press, 1962, III. vyd. xvii, 723 s.

O'BALLANCE, Edgar. *Civil War in Lebanon, 1975-92*. London: Palgrave Macmillan, 1998. 234 s. ISBN 0-312-21593-2

ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Přehled moderních politologických teorií*. Vyd. I. Praha: Portál, 2000. 304 s. ISBN 80-7178-461-3

ŘÍCHOVÁ, Blanka. LISA, Aleš. *Antologie světových politologů II*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1995. 191 s., ISBN 80-7079-881-5

Periodická literatura

DEKMEJIAN, Richard Hrair. Consociational Democracy in Crisis: The Case of Lebanon. *Comparative Politics*, 1978, roč. 10, č. 2, s.251–265

HUDSON, Michael C. The Lebanese Crisis: The Limits of Consociational Democracy. *Journal of Palestine Studies*, 1976, roč. 5, č. 3/4, s. 109 - 122

CHAMIE, Joseph. Religious Groups in Lebanon. *International Journal of Middle East Studies*, 1980, roč. 11, č. 2, s. 175 – 187

LANDAU, Jacob M. Election in Lebanon. *The Western Political Quarterly*, 1961, roč. 14, č. 1, s. 120-147

LIJPHART, Arend. Typologies of Democratic Systems. *World Politics*, 1968, roč. 21, č. 2, s. 17 - 35

LIJPHART, Arend. Consociational Democracy. *World Politics*, 1969, roč. 21, č. 2, s. 207 - 225

MURDEN, Simon. Understanding Israel's Long Conflict in Lebanon: The Search for an Alternative Approach to Security during the Peace Process. *British Journal of Middle East Studies*, 2000, roč. 27, č. 1, s. 25- 47

NAJEM, Tom. The Collaplse and Reconstruction of Lebanon. *Durham Middle East Paper*, 1988, s. 1 - 37

REILLY, James A. Israel in Lebanon, 1975-82. *MERIP Reports*, 1982, roč. 108/109, s. 14-20

SALIBI, Kamal S. The Lebanese Identity. *Journal of Contemporary History*, 1971, roč. 6, č. 1, s. 76-81 + 83 - 86

SEEVER, Brenda M. The Regional Sources of Power-Sharing Failure: The Case of Lebanon. *Political Science Quartely*, 2000, roč. 115, č. 2, s. 247 - 271

STEINER, Jürg. Consociational Democracy as a Policy Recommendation: The Case of South Africa, *Comparative Politics*, 1987, roč. 19, č. 3, s. 361-372

SULEIMAN, Michael. The Role of Political Parties in Confessional Democracy: The Lebanese Case. *The Western Political Quarterly*, 1967, roč. 20, č. 3, s. 682-693

Internetové zdroje

Country Studies: Lebanon. 1987. Ověřeno k: 22. 12. 2013. Dostupné z www: <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/lbtoc.html>

HAMDI, Selma. Libanon – historie a kořeny nestability. *E-polis*. 2010. Ověřeno k: 22. 12. 2013. Dostupné z www: http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/563-libanon-historie-a-koreny-nestability.html?un=215&code=2edf1011d59f6ed859f7c69b6a0a7148#_ftn1

KRAYEM, Hassann. The Lebanese Civil War and the Taif Agreement. *University of Beirut*. Nedatováno. Ověřeno k: 22. 12. 2013. Dostupné z www: <http://ddc.aub.edu.lb/projects/pspa/conflict-resolution.html>

The Taif Accord. Nedatováno. Ověřeno k: 22. 12. 2013. Dostupné z www: <http://www.al-bab.com/arab/docs/lebanon/taif.htm>

Ostatní zdroje

Maronité, Drúzové. In: Encyklopedie Náboženství. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, s.72, 201. ISBN 80 – 7192 – 188 - 2